

УДК 37.013.42

DOI: <https://doi.org/10.12958/1817-3764-2025-2-74-79>

Лисенко Михайло Миколайович,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Полтава, Україна.
m.n.lysenko@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0009-5025-167X>

Юрків Ярослава Ігорівна,

доктор педагогічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Полтава, Україна.
yurkiv.yara@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9890-7855>

**ІНТЕГРАЦІЯ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ СТУДЕНТІВ
В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ПЕРЕМІЩЕНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Постановка проблеми. В умовах воєнного стану для багатьох здобувачів закладів вищої освіти війна стала величезним стресовим фактором. Тисячі студентів були змушені покинути свої будинки і університети, втрапивши стабільність і звичний ритм життя. Переміщення здобувачів і викладачів, а також відсутність безпеки стали значним викликом для закладів вищої освіти. Окрім фізичних і матеріальних труднощів, які виникли при вимушеному переміщенні, існують значні психосоціальні проблеми, з якими стикаються здобувачі під час війни. Вони відчують стрес, тривогу, втрату, депресію та інші психологічні складнощі, які можуть негативно вплинути на їх освітній процес і загальний стан здоров'я. У таких умовах важливо надавати ефективну психосоціальну підтримку, яка може стати важливим інструментом збереження психічного здоров'я здобувачів та забезпечення їх соціальної інтеграції в нові реалії (Антонюк, 2022).

Інтеграція психосоціальної підтримки здобувачів в освітній процес переміщених закладів вищої освіти в умовах воєнного стану є надзвичайно актуальною темою.

Психосоціальна підтримка допомагає здобувачам адаптуватися до нових умов, підтримувати мотивацію до навчання, забезпечувати їх психологічне благополуччя, що є важливою складовою у формуванні нового покоління, здатного впоратися з викликами сучасності (Горіховський, 2022).

Проблему психосоціальної підтримки особистості в умовах воєнного стану досліджували такі науковці, як: В. Панок, С. Максименко, М. Слюсаревський, Л. Прохоренко, Н. Чепелева, Т. Куліш, С. Чуніхіна, І. Губеладзе, І. Ткачук, Н. Ярмола (захист і підтримка ментального здоров'я українців в умовах воєнного стану), Н. Пророк (психологічне діагностування проявів адаптаційних розладів у суб'єктів освітнього простору в умовах воєнного стану і післявоєнного відновлення країни); Н. Чепелева (життєва компетентність як чинник забезпечення психічного здоров'я особистості); В. Кремень (про роботу відділень та наукових установ національної академії педагогічних наук України в умовах воєнного стану); Л. Коробка (спільнота в умовах воєнного конфлікту: соціально-психологічні стратегії адаптації), С. Максименко,

Л. Карамушка, Н. Чепелева, О. Кокун (питання психологічної підтримки населення України під час воєнного стану) та ін.

Однак необхідність узагальнення та уточнення вищезазначеного питання обумовила вибір теми наукового пошуку: «Інтеграція психосоціальної підтримки студентів в освітній процес переміщених закладів вищої освіти в умовах воєнного стану».

Мета статті – визначити особливості інтеграції психосоціальної підтримки студентів в освітній процес переміщених закладів вищої освіти в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Важливим аспектом забезпечення психоемоційного благополуччя молоді в умовах воєнного стану є інтеграція психосоціального супроводу студентів у освітній процес переміщених закладів вищої освіти. Переміщення закладів вищої освіти та адаптація до нових умов вимагають особливого підходу до супроводу студентів.

Ефективна психосоціальна допомога є ключовим компонентом підтримки освітнього процесу та забезпечення стійкості студентів у кризових ситуаціях. Як зазначають науковці, перед закладами вищої освіти в умовах сьогодення постають нові виклики, пов'язані із організацією освітнього процесу, провадженням дослідницької діяльності, збереженням матеріально-технічної бази, розробкою програми відновлення у післявоєнний період. О. Кравченко стверджує, що поряд з цим актуалізуються питання збереження психічного здоров'я усіх учасників освітнього процесу. Кожен заклад вищої освіти у межах наявної автономії сформував власну траєкторію та систему заходів у цьому аспекті (Кравченко, 2023, с. 44).

Розглянемо особливості інтеграції психосоціальної підтримки студентів в освітній процес переміщених закладів вищої освіти в умовах воєнного стану. Результати наукового дослідження, проведені такими дослідниками, як О. Смирнова, С. Гармаш, В. Герасименко свідчать, що потрібно звернути більше уваги на психологічну підтримку здобувачів освіти. З психологічної точки зору існують

проблеми з концентрацією уваги під час навчання, пов'язані із загрозами здоров'ю та життю. Науковці вважають, що спробувати вирішити питання можна запропонувавши студентам для вивчення окрему вибірку дисципліну, яка спрямована на отримання навичок щодо забезпечення особистого захисту під час збройної та/або інформаційної агресії, або додати додаткову тему до переліку обов'язкових тем для кураторських годин. Серед переваг дистанційного навчання більшість респондентів вважає такі: економія часу та коштів на проїзд, зручність виконання самостійної роботи, можливість проходити тестування у зручний час та не наражатися на небезпеку по дорозі до/з університету. Основними перешкодами комфортного дистанційного навчання студенти вважають відсутність електропостачання або Інтернет-зв'язку. Крім того, бакалаврам більше, ніж магістрам, не вистачає «живого» спілкування з одногрупниками та атмосфери студентського життя в університеті. Загалом студенти позитивно оцінюють зміни у дистанційній формі навчання, які відбулися після її впровадження з початку пандемії коронавірусу. Більшість студентів задоволена організацією та проведенням навчання у дистанційному форматі. Після скасування воєнного стану в країні більшість магістрів обрала б дистанційну форму навчання, більшість бакалаврів – змішану (Смирнова, Гармаш & Герасименко, 2024, с. 141).

Отже, інтеграція психосоціальної підтримки здобувачів в освітній процес переміщених закладів вищої освіти є необхідною для збереження психічного здоров'я студентів у умовах воєнного стану. Через спеціалізовані курси психологічна підтримка може значно підвищити ефективність навчання, сприяючи розвитку навичок самозахисту та адаптації до нових умов.

В контексті нашого наукового пошуку та в межах висновків вищезазначеного дослідження вчені Ю. Красілова, Р. Пракапас, І. Коломицева, разом із тим стверджують, що більшість студентів не адаптована до навчання в умовах воєнного стану, зокрема, не

має психологічної готовності, навчальної мотивації та активності на заняттях. Особливо спостерігається різкий спад мотивації та активності після початку війни. Також значна частина студентів зазначає, що все-таки потребує допомоги в організації освітнього процесу з боку закладу світи ти та викладачів. Дані наукової розвідки свідчать про несформовану адаптацію до навчання в умовах воєнного стану. Науковці визначили основні тенденції адаптації дистанційного навчання у закладі освіти до умов воєнного стану, зокрема:

1) запис відеороз'яснень, створення презентацій викладачами, збереження онлайн-занять зі студентами;

2) лояльність щодо дедалайнів;

3) робота над психологічним станом студентів;

4) виконання Указу Президента України № 143/2022 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України» від 16 березня 2022 року;

5) інформаційна політика з боку викладачів: навчання того, як зорієнтуватися в потоці інформації та не вірити фейкам; додатковий контроль за студентською молоддю з метою швидкого реагування на можливі безпекові труднощі (пошук студента в разі його зникнення, запобігання диверсійній діяльності молоді тощо);

6) використання творчих завдань, заохочення навчальної та громадської ініціативи студентів;

7) негайне переривання синхронної взаємодії зі студентами на випадок повітряної тривоги;

8) переведення студентів, які вступили до ЗСУ, на індивідуальний графік або ж надання їм академвідпусток;

9) стимулювання самостійної роботи студентів, коригування навчальних планів відповідно до перебігу дистанційного навчання (Красілова, Пракапас & Коломицева, 2023, с. 86).

Важливою тенденцією адаптації дистанційного навчання у закладі вищої освіти до умов воєнного стану є робота над психологічним

станом студентів. Робота над психологічним станом студентів у умовах воєнного стану є надзвичайно важливою складовою адаптації до дистанційного навчання, оскільки війна, стресові ситуації та зміни соціально-психологічного середовища можуть суттєво вплинути на емоційний стан здобувачів. Психологічна підтримка та створення сприятливого психологічного клімату в навчальному процесі дозволяють учням зберігати емоційну стійкість, що в свою чергу, сприяє підвищенню їх мотивації до навчання та активності на заняттях.

Наприклад, як зазначено дослідницею О. Кравченко, на основі узагальнення практичного досвіду факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини виокремлено основні напрями із збереження ментального здоров'я учасників освітнього процесу:

– проведення наукових досліджень комплексної реабілітації вразливих категорій громадян у кризових умовах (функціонування науководослідних центрів та лабораторій; розробка кафедральних тем; діяльність наукових шкіл; реалізація освітньо-наукових програм тощо);

– організація і проведення позанавчальних заходів (студентські конкурси, захист соціальних проєктів, акції, флешмоби та ін.);

– ініціювання заходів науково-практичного спрямування для викладачів і студентів (наукові фестивалі, конференції, марафон онлайн-зустрічей з лекторами європейських країн під гаслом «Світ у підтримку освіти і науки України», онлайн-стрім «Діти. Мир. Безпека»);

– участь у програмах підвищення кваліфікації і навчальних програмах, тренінгах;

– надання допомоги та впровадженням програм адаптації вимушеним переселенцям у громаді

– проєктна діяльність;

– проведення опитувань викладачів і здобувачів вищої освіти щодо стану психічного здоров'я;

– проведення курсу реабілітаційної допомоги особам у кризових ситуаціях;

– розміщення на сайті факультету інформаційного ресурсу з посиланням на матеріали,

що стосуються питання соціально-психологічної реабілітації від наслідків війни (Кравченко, 2023, с. 44).

Так, вищезазначені заходи спрямовані на створення безпечного освітнього середовища для життя та здоров'я здобувачів вищої освіти, включаючи психічне здоров'я. Цінними для нашого наукового пошуку є матеріал статті стосовно розробки комплексних підходів до інтеграції психосоціальної підтримки студентів у освітній процес закладів вищої освіти. Всі запропоновані заходи і програми можуть значно сприяти полегшенню адаптації студентів до нових умов навчання та їх ментальному відновленню в умовах кризових ситуацій, а саме: позанавчальні заходи, науково-практичні заходи, адаптація студентів-переміщених осіб, курс реабілітаційної допомоги, інформаційний ресурс.

Таким чином, тема інтеграції психосоціальної підтримки студентів в освітній процес переміщених закладів вищої освіти в умовах воєнного стану важлива з кількох причин:

– по-перше, психічний стан здобувачів безпосередньо впливає на їх здатність до навчання (стрес, тривога, депресія та інші психічні розлади можуть призвести до зниження успішності та мотивації до навчання);

– по-друге, підтримка психоемоційного здоров'я є важливою частиною соціалізації студентів, які переїжджають в інші регіони або переводяться в нові заклади освіти (відсутність такої підтримки може призвести до ізоляції, відчуття безпорадності та відчуження від суспільства);

– по-третє, в умовах воєнного стану психосоціальна підтримка стає не лише питанням добробуту студентів, а й питанням їхнього майбутнього.

Отже, інтеграції психосоціальної підтримки студентів в освітній процес переміщених закладів вищої освіти в умовах воєнного стану є важливим аспектом забезпечення їхнього психологічного здоров'я, успішної адаптації до нових умов, допомогою в збереженні освітнього процесу. Особливостями щодо інтеграції психосоціальної підтримки студентів в освітній процес переміщених закладів вищої освіти в умовах воєнного стану, є:

1) необхідність зосередження на психологічній підтримці та стресостійкості;

2) обов'язкова інтеграція освітніх програм, спрямованих на адаптацію до нових умов навчання;

3) постійна робота над адаптацією дистанційного навчання та підтримка здобувачів через альтернативні форми взаємодії.

Висновки. Інтеграція психосоціальної підтримки в освітній процес студентів переміщених закладів вищої освіти в умовах воєнного стану є необхідною для забезпечення відповідного психологічного благополуччя здобувачів та їх адаптації до умов війни. Необхідність зосередження на психологічній підтримці та стресостійкості, обов'язкова інтеграція освітніх програм, спрямованих на адаптацію до нових умов навчання, постійна робота над адаптацією дистанційного навчання та підтримка здобувачів через альтернативні форми взаємодії – є ключовими особливостями щодо інтеграції психосоціальної підтримки студентів в освітній процес переміщених закладів вищої освіти в умовах воєнного стану.

В перспективах планується висвітлити низку інших особливостей інтеграції психосоціальної підтримки студентів в освітній процес переміщених закладів вищої освіти в умовах воєнного стану.

Література

1. Антонюк О. Використання освітнього коучингу для зменшення навчального стресу та посилення академічної мотивації студентів під час війни. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 3. С. 44–54. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-3-44-54>
2. Горіховський М. О. Використання різних видів навчання студентів фахової передвищої освіти в умовах війни, теорія та практика. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 3. С. 77–89. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-3-77-89>
3. Кравченко О. Соціально-психологічна підтримка ментального здоров'я учасників освітнього процесу в кризових ситуаціях (практичний досвід). *Social Work and Education*. 2023. Vol. 10, No. 1. pp. 35–46. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.1.4>

4. Красілова Ю. М., Пракапас Р. А., Коломицева І. В. Адаптація студентів до навчання в умовах воєнного стану. *Вікова та педагогічна психологія*. 2023. Вип. 51. С. 82–87. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208>

5. Смирнова О. В., Гармаш С. М., Герасименко В. О. Адаптація учасників освітнього процесу до дистанційного навчання в період воєнного стану. *Український журнал будівництва та архітектури*. 2024. № 5(023). С. 133–141. DOI: <https://doi.org/10.30838/UJCEA.2312.301024.133.1102>

References

1. Antoniuk, O. (2022). Vykorystannia osvithnoho kouchynhu dlia zmenshennia navchalnoho stresu ta posylennia akademichnoi motyvatsii studentiv pid chas viiny [The use of educational coaching to reduce academic stress and increase academic motivation of students during war]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal – Ukrainian Pedagogical Journal*, 3, 44–54. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-3-44-54> [in Ukrainian].

2. Horikhovskiy, M. O. (2022). Vykorystannia riznykh vydiv navchannia studentiv fakhovoi peredvyshchoi osvity v umovakh viiny, teoriia ta praktyka [The use of different types of training for students of professional pre-higher education in war conditions, theory and practice]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal – Ukrainian Pedagogical Journal*, 3, 77–89. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-3-77-89> [in Ukrainian].

3. Kravchenko, O. (2023). Sotsialno-psykholohichna pidtrymka mentalnoho zdorovia uchasykiv osvithnoho protsesu v kryzovykh sytuatsiiakh (praktychni dosvid) [Socio-psychological support of mental health of participants in the educational process in crisis situations (practical experience)]. *Social Work and Education*, 10(1), 35–46. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.1.4> [in Ukrainian].

4. Krasilova, Yu. M., Prakapas, R. A., & Kolomytseva, I. V. (2023). Adaptatsiia studentiv do navchannia v umovakh voiennoho stanu [Adaptation of students to learning in martial law]. *Vikova ta pedahohichna psykholohiia – Age and educational psychology*, 51, 82–87. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208> [in Ukrainian].

5. Smyrnova, O. V., Harmash, S. M., & Herasymenko, V. O. (2024). Adaptatsiia uchasykiv osvithnoho protsesu do dystantsiinoho navchannia v period voiennoho stanu [Adaptation of participants in the educational process to distance learning during martial law]. *Ukrainskyi zhurnal budivnytstva ta arkhitektury – Ukrainian Journal of Construction and Architecture*, 5(023), 133–141. DOI: <https://doi.org/10.30838/UJCEA.2312.301024.133.1102> [in Ukrainian].

Лисенко М. М., Юрків Я. І. Інтеграція психосоціальної підтримки в освітній процес студентів переміщених закладів вищої освіти в умовах воєнного стану

В статті визначено, що тема інтеграції психосоціальної підтримки студентів в освітній процес переміщених закладів вищої освіти в умовах воєнного стану важлива з кількох причин: по-перше, психічний стан здобувачів безпосередньо впливає на їх здатність до навчання (стрес, тривога, депресія та інші психічні розлади можуть призвести до зниження успішності та мотивації до навчання, що особливо важливо у воєнний час); по-друге, підтримка психоемоційного здоров'я є важливою частиною соціалізації студентів, які переїжджають в інші регіони або заклади освіти (відсутність такої підтримки може призвести до ізоляції, відчуття безпорадності та відчуження від суспільства, що ускладнює їх адаптацію та інтеграцію в нові умови; інтеграція психосоціальної підтримки дозволяє створити умови для розвитку соціальних зв'язків, зниження стресу і поліпшення загального психологічного стану студентів); по-третє, в умовах воєнного стану психосоціальна підтримка стає не лише питанням добробуту студентів, а й питанням їхнього майбутнього. Особливостями, визначеними нами в процесі наукової розвідки щодо інтеграції психосоціальної підтримки студентів в освітній процес переміщених закладів вищої освіти в умовах воєнного стану, є: необхідність зосередження на психологічній підтримці та стресостійкості; обов'язкова інтеграція освітніх програм, спрямованих на адаптацію до нових умов навчання; постійна робота над адаптацією дистанційного навчання та підтримка здобувачів через альтернативні форми взаємодії Інтеграція психосоціальної підтримки в освітній процес студентів переміщених закладів вищої освіти в умовах воєнного стану є необхідною для забезпечення відповідного психологічного благополуччя здобувачів та їх адаптації до умов війни.

Ключові слова: студенти, психосоціальна підтримка, заклади вищої освіти, воєнний стан, умови.

Lysenko M. M., Yurkiv Ya. I. Integration of psychosocial support into the educational process of students of displaced higher education institutions under martial law

The article determines that the topic of integrating psychosocial support for students into the educational process of relocated higher education institutions under martial law is important for several reasons: first, the mental state of applicants directly affects their ability to learn (stress, anxiety, depression and other mental disorders can lead to a decrease in academic performance and motivation to study, which is especially important

in wartime); second, supporting psycho-emotional health is an important part of the socialization of students who move to other regions or educational institutions (the lack of such support can lead to isolation, a sense of helplessness and alienation from society, which complicates their adaptation and integration into new conditions; the integration of psychosocial support allows creating conditions for the development of social ties, reducing stress and improving the general psychological state of students); third, under martial law, psychosocial support becomes not only a matter of students' well-being, but also a matter of their future. The features that we identified in the process of scientific research on the integration of psychosocial support for students into the educational process of displaced higher education institutions under martial law are: the need to focus on psychological support and stress resistance; mandatory integration of educational programs aimed at adapting to new learning conditions; constant work on adapting distance learning and supporting students through alternative forms of interaction. The integration of psychosocial support into the educational process of students of displaced higher education institutions under martial law is necessary to ensure the appropriate psychological well-being of students and their adaptation to war conditions.

Key words: students, psychosocial support, higher education institutions, martial law, conditions.

Стаття надійшла до редакції 29.05.2025 р.
Прийнято до друку 20.06.2025 р.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

